
Богдан ЧЕРВАК

Вінчався
Під час війни
в 1941 році

Київ
Видавництво імені Олени Теліги
2003

ББК 63.3(4УКР-4ВОЛ) 622.12
Ч-45

ч-45 **Червак Б.О.** Битва за Волинь. К.:
Видавництво імені Олени Теліги, 2003. — 48 с., іл.

ISBN 966-7018-87-3

"Битва за Волинь" — це український погляд на проблему відзначення 60-ї річниці так званої Волинської трагедії. Автор аналізує не лише наслідки, а й причини, що призвели до жорстокого протистояння у липні 1943 року між українцями і поляками.

У брошурі розповідається про маловідомі епізоди національно-визвольної боротьби, яку вели ОУН і УПА під час Другої світової війни.

ББК 63.3(4УКР-4ВОЛ) 622.12

Художнє оформлення і обкладинка *І.Баклана*.

Громадсько-політичне видання

Богдан Червак

БИТВА ЗА ВОЛИНЬ

Підписано до друку 9.06.2003. Формат 70x108 1/32
Папір офсетний №1. Друк офсетний. Гарнітура BookmanС
Умов. друк. арк. 2.10. Обл.-вид. арк. 1.95
Наклад 500 прим.

Видавництво імені Олени Теліги
Реєстраційне свідоцтво №21638468, видане 15.02.95
01010, Київ, вул. Івана Мазепи, 6

ЗАТ "ВПОЛ", ДК № 15. 03151, м. Київ, вул. Волинська, 60

3-1489

ISBN 966-7018-87-3

© Червак Богдан, 2003
© Видавництво імені Олени Теліги, 2003

ЗМІСТ

Минуле і сьогодення.....	4
Що сталося в липні 1943 року на Волині?.....	10
"Око за око".....	24
Вибачатися?.....	46

З кожним роком в Україні зростає інтерес до історії національно-визвольного руху, зокрема періоду Другої світової війни. Щобільше, діяльність ОУН, УПА, дивізії "Галичина", інших військових формувань, як виявилось, має великий вплив на сучасне суспільно-політичне життя.

Так, скажімо, не припиняються дискусії щодо необхідності визнання воюючою стороною у Другій світовій війні ОУН і УПА. При цьому суперечки тривають не лише на мітингах та в засобах масової інформації. Вони перемістилися у стіни адміністрації Президента України, Верховної Ради та Кабінету Міністрів. Практично усі впливові політичні сили вважають за необхідне мати власну позицію з цього питання, оскільки розуміють його суспільне значення та вплив на майбутнє нашої держави.

МІНУЛЕ І СЬОГОДЕННЯ

Справжню бурю емоцій викликало рішення Івано-Франківської міської ради визнати воюючою стороною в останній війні дивізію "Галичина". З цього приводу Міністерство закордонних справ Росії навіть оприлюднило спеціальну заяву, яка мала і має чималий вплив на взаємини між двома країнами.

Нова хвиля суперечок здійнялася довкола так званої українсько-польської війни, а саме — наміру Польщі у липні цього року відзначити 60-ту річницю трагічних подій на Волині. Без сумніву, відзначення цієї дати неминуче позначиться на взаєминах між Україною і Польщею.

Тим часом "Волинська трагедія" — це ще одна маловідома сторінка нашої історії, а саме: національно-визвольних змагань українського народу під час Другої світової війни. Волинські події мають безпосередній стосунок до діяльності ОУН, УПА та інших військово-політичних формувань, що діяли в цей час на Волині.

Феномен Волинських подій також полягає в тому, що їх генеза виходить за межі 1943 року. "Корінь" конфлікту захований глибше, однак має безпосередній стосунок до сьогодення.

Польська сторона першою підняла проблему відзначення Волинської трагедії. Зустрічаючись у Гуті з Президентом України Леонідом Кучмою, Президент Польщі Александр Квасьневський запропонував відзначити цю "ювілейну" дату, узгодивши при цьому план спільних заходів.

Згодом у Києві відбулися зустрічі польської делегації на чолі з директором Бюро національної безпеки Марекком Сівицем з вищим керівництвом України, де предметом обговорення стала підготовка до відзначення 60-ї річниці трагічних подій на Волині. Україну на переговорах представляли Президент Л. Кучма, Голова Верховної Ради Володимир Литвин та секретар РНБО Євген Марчук.

Перша представницька зустріч засвідчила, що польська сторона має намір ініціювати в Польщі низку "ювілейних" заходів, серед яких і такі, що засуджують діяльність ОУН і УПА. Виявилось, що в поляків вже є конкретний план відзначень Волинської трагедії, натомість українцям залишається лише до нього приєднатися. У цьому плані, зокрема, передбачається вибачення української сторони за злочини проти поляків.

Заява польської сторони викликала гостру реакцію українських засобів масової інформації, що змусило М. Сівица скоригувати свою позицію. На сторінках "Дзеркала тижня" він конкретизував наміри своєї країни: "Ще раз хочу публічно заявити, що Польща не чинила і не має наміру чинити тиск на українську владу, а також у будь-який спосіб змушувати до слів вибачення за злочини, скоєні ОУН і УПА на Волині. Керівництво Республіки Польща ніколи не заявляло через своїх представників, що український президент повинен покаятися і від імені українського народу просити вибачення у поляків. Але кожен жест був би високо оцінений, особливо родинами жертв, вбитих на Волині, та ще живими свідками тих кривавих подій. Вибір слів залежить від людей. Їхніх представників. Їх поваги і мужності". ("Дзеркало тижня", 8 березня 2003 року).

З метою вивчення цієї проблеми українська сторона утворила при апараті Ради національної безпеки і оборони України робочу групу експертів для проведення додаткових наукових досліджень трагічних подій на Волині. До цієї групи увійшли провідні українські історики та представники

органів державної влади. Очолила групу заступник секретаря РНБО України Валентина Гошовська.

За результатами засідання робочої групи було поширене інформаційне повідомлення, яке з'ясовує позицію української сторони.

У ньому, зокрема, відзначається, що стратегічні інтереси України полягають, насамперед, у зміцненні дружніх стосунків із Польщею, керівництво якої неодноразово засвідчувало послідовну підтримку української євроінтеграційної стратегії. З іншого боку, сприйняття цих кривавих подій населенням західних регіонів України нині є вкрай неоднозначним, відтак заходи з відзначення річниці трагедії повинні бути сплановані таким чином, щоб уникнути ймовірних загострень суспільно-політичної ситуації, а також упередити можливі викривлення та спекуляції з боку радикальних політичних сил в обох країнах. За цих обставин українсько-польський діалог має бути максимально виваженим, а рішення — заздалегідь продуманими. Обидві сторони мають дійти згоди з цього складного питання, оскільки односторонні, поспішні дії, а тим більше упереджені оцінки

Волинських подій можуть вкрай негативно вплинути на розвиток українсько-польського співробітництва.

Тим часом події на Волині у 1943 році викликали неоднозначну реакцію серед української громадськості. Так, у ЗМІ з'явився лист групи українських інтелектуалів, де вони звернулися до поляків з проханням вибачити нам 1943 рік. Мотивується цей вчинок просто: добросусідські взаємини з Польщею важливіші за історичні непорозуміння.

Водночас низка українських політичних партій та громадських організацій виступила із заявою, де відзначається, що „Польща має вибачитися перед Україною за довгі роки жорстокої, нелюдської окупації і сплатити нам за визиск українців, експлуатацію землі й природних ресурсів Західної України; за вбивство і депортацію сотень тисяч людей”. („Волинь”, 18 квітня 2003 року).

Без сумніву, події на Волині мають стати предметом глибокого вивчення. І йдеться не стільки про те, що їх невірне трактування може зашкодити взаєминам між Україною і Польщею. На карту ставиться здатність пізнати правду, незважаючи на те, чи усім ця правда сьогодні подобається.

ЩО СТАЛОСЯ В ЛИПНІ 1943 РОКУ НА ВОЛИНІ?

У війні між Українською Повстанською Армією (УПА) та польською Армією Крайовою (АК), яка підпільно діяла на Волині в роки війни, загинула велика кількість мирного населення.

"Звернімо увагу, яка величезна розбіжність у цифрах жертв. Я проаналізував те, що називалося упродовж останнього року у засобах масової інформації в Україні. Польські жертви: 80, 50, 30, 18 тисяч; українські жертви близько 100, 26, 18 тисяч. Стверджую: жодна з цифр не є остаточною і достеменно доведеною." Так коментує жахливі наслідки війни професор, доктор історичних наук Юрій Шаловал. Власне, неможливість визначитися з кількістю жертв спонукає його до іншого, на нашу думку, справедливого висновку: "...Не можна зміщувати політичний і академічний бік

ЩО СТАЛОСЯ В ЛИПНІ 1943 РІКА ВОЛИНІ?

справи, пов'язаної із Волинською трагедією. 60-річчя мине, а дослідники повинні і далі працювати, використовуючи всі можливі джерела для відтворення правди, яка потрібна обом нашим народам". ("День", 15 березня 2003 року).

Очевидно, що безглуздо заперечувати факти масового вбивства. Зрештою, українська сторона цього не робить. Але наш обов'язок полягає в тому, щоб оцінити цю подію не лише в історичному, а й політичному контекстах. Іншими словами, важливо не лише бачити наслідки, а й з'ясувати причини, які призвели до того, що сьогодні зветься Волинською трагедією.

Волинська земля — давньоруська історична область у басейні південних приток Прип'яті та верхів'ях Західного Бугу. В VII—X століттях Волинь населяли східнослов'янські племена дулібів, бужан і волинян. У X столітті тут постали міста Бузьк, Луцьк, Червень, а згодом — Холм, Кременець, Житомир та ін. Тоді ж Волинська земля увійшла до складу Київської Русі, будучи основною складовою Володимиро-Волинського князівства. В 1117 році

ЧЕРНАК Б.О. БИТВА ЗА ВОЛИНЬ

Мапа Волині у часи Речі Посполитої

ЩО СТАЛОСЯ В ЛИПНІ 1943 Р. НА ВОЛИНІ?

Мапа Волині у часи Російської імперії

перейшла до володінь Володимира Мономаха.

За князювання Романа Мстиславовича (1170—1205) Володимиро-Волинське князівство об'єднало всі удільні князівства Волині. У 1199 р. Волинська земля стала частиною Галицько-Волинського князівства. У другій половині XIV століття Польща захопила західну частину Волині. Після Люблінської унії 1569 р. вона приєднала до себе всю Волинь і створила тут Волинське воєводство.

З цього часу історія відносин між поляками і українцями ніколи не відзначалася ідилічністю. Навпаки, минуле українців і поляків — це часто-густо кров і помста. Хмельниччина і Коліївщина найкраще ілюструють глибину українсько-польського протистояння. Правда, час заліковує рани. Але думати, що національна образа легко забувається — означає не відчувати реальності.

Тут доцільно навести цитату українця польського походження Миколи Сивіцького, який вже не один рік досліджує Волинську трагедію: „Відповіді треба шукати у глибині віків, починаючи десь з 1340 року, коли Казимеж Велькі рушив на землі Галицько-

Волинського князівства. У 1619 році польський кордон досягав майже сьогоднішнього Харкова. Ледь не вся Україна опинилася під Польщею. Шляхта гнобила українців безперестанно, щораз жорсткіше, а коли гніт сягав zenіту, розлютований народ бив окупанта. Ріками крові спливала Хмельниччина, потім Коліївщина, волинська різня стала третім етапом трагедії двох народів”. (*Польсько-українські студії. — Кам'янець-Подільський, 1992 р.*)

Оскільки найменше часу нас відділяє, власне, від Волинських подій, то слід нагадати окремі історичні факти, що мають безпосередній стосунок до даної теми.

Після поразки Української Народної Республіки та відповідно до Ризької угоди 1921 року українські землі Волині та Галичини опинилися під протекторатом Польщі. Трагізм посилювався тим, що українська еліта значною мірою була деморалізована й тривалий час не могла змобілізувати маси на боротьбу за національне визволення. Цим вирішили скористатися поляки, які Галичину і Волинь трактували виключно як „східні креси” П Речі Посполитої.

Практична польська політика щодо Галичини і Волині звелася до насильницької колонізації та вихолощення будь-яких проявів національного життя. За короткий час було знищено українське шкільництво, закрилися „Просвіти”, ліквідовано кооперативний рух.

Особливого приниження українці зазнали під час так званої пацифікації, коли польське військо і поліція оточували українські села і під приводом пошуку зброї займалися мародерством, катуванням старців, дітей і вагітних жінок.

Тільки з 1918 по 1924 рік на Волині було ліквідовано 500 православних церков та відібрано в українців 20 тис. гектарів землі разом з будівлями. Навіть носіння шапки-мазепинки і тризуба вважалося злочином.

Це була спланована польською державою політика.

Кандидат історичних наук, професор Волинського держуніверситету, член групи експертів з питань українсько-польських відносин Микола Кучерепа відзначає, що за звітами польських воевод на Волині у 1932—1933 роках лишилося всього чотири початкові (середніх не було!) державні школи.

“Слово “українець” взагалі заборонялося вживати у польському діловодстві. Можна було: етнічна група, волиняк, православний, поліщук, тутейший, русин, руський”. (*“День”*, 15 березня 2003 року).

На початку 1939 року уряд Польщі приступив до реалізації нової програми, яка мала на меті остаточне „злиття” краю з рештою держави. Згідно з цим планом передбачалося інтенсифікувати польське посадництво на українських землях, прискорити еміграцію українців за кордон, посилити боротьбу з будь-якими проявами опору, остаточо спольщити адміністративний апарат, розширити польське шкільництво тощо. Рада міністрів Польщі зобов’язала кожного міністра щотижня подавати звіт про те, як він вирішує „українську проблему”.

Українці опинилися перед вибором: боротися або загинути.

Національний спротив очолила Організація Українських Націоналістів, яка постала у 1929 році в м. Відні й мала на меті революційно-збройним шляхом визволити Україну від усіх окупантів. Діяльність ОУН була підпільною і на відміну від легальних

Мапа Волині у часи німецької окупації

Герби Волині у різні епохи

українських партій — успішною. Не секрет, що саме відплатні акції ОУН — численні збройні напади на поліцію, експропріація банків, замах на відомих польських політиків-шовіністів дещо втамовували непомірні апетити поляків і вселяли надію, що українська нація спроможна піднятися з колін.

Новий етап у взаєминах між поляками і українцями настав після 1939 року, коли Польща програла війну Німеччині, а Волинь відійшла до складу більшовицької Росії. Очевидно, що після цього польський терор щодо українців припинився, оскільки розпочалися масові репресії більшовиків супроти українців і поляків. Унаслідок цього кількість поляків, що проживали на Волині, істотно скоротилася. Однак скоро більшовики відійшли. У 1941 році Волинь опинилася під окупацією Німеччини.

Логіка здорового глузду підказувала, що за умов німецької окупації поляки, які ще залишилися на Волині, не повинні встрявати у конфлікт з українцями. Натомість екзильний польський уряд, який перебрався у Лондон, віддав наказ саме на Волині творити підпільне збройне

формування Армію Крайову (АК), яка ставила собі за мету, не більше і не менше, утримати Волинь у складі майбутньої польської держави.

Почалися нові репресії проти українців.

Відомий польський дослідник Волинської трагедії Тадеуш Анджей Ольшанський у своїй праці "Польсько-український конфлікт 1943—1947 рр." не приховує того, що першими "за старе" взяли поляки: "Кровопрлиття між поляками та українцями розпочалося ще раніше, і значною мірою лилася українська кров. Ще восени 1941 року боївки ендеків почали ліквідацію українських громадських діячів у генерал-губернаторстві, а восени 1942 р. на Холмщині трапилися сутички й убивства, жертвами яких стали близько 400 українців..."

Детальніше про це розповідає Володимир Литвин у статті "Тисяча років сусідства і взаємодії": "У листопаді 1942 року нацисти почали акцію виселення з чотирьох повітів Люблінського дистрикту, щоб заселити їх німецькими колоністами. Українських селян подекуди свідомо залишали, заселяючи їх звільнені від поляків господарства.

Окупаційна адміністрація переслідувала подвійну мету: підсилити наявний між поляками та українцями антагонізм і створити з цих українців поліцію для охорони колоністів. Після цього польські підпільні загони "Кедив" (Керівництво диверсіями) почали планомірно знищувати всіх українців, які виконували адміністративно-поліцейські функції". ("Голос України", 12 листопада 2002 року).

На цей час припадає процес активного становлення українських націоналістичних збройних формувань.

У липні 1941 року на Волині постала Українська Повстанська Армія „Поліська січ” під проводом отамана Тараса Бульби-Боровця. Згодом почали діяти бойові загони ОУН. Українські націоналістичні організації боролися не просто проти окупантів, а за встановлення на українських етнічних землях незалежної держави. Це неминуче ставило їх у конфлікт з АК та польським урядом в Лондоні, який і надалі вважав Волинь польською землею.

Ситуація загострювалася тим, що умови німецької окупації на Волині були особливо жорстокі. І коли на це наклалися репресії АК, то реакція була адекватною. Поляків

справедливо сприймали як окупантів, які нічим не відрізнялися від нацистів. При цьому закономірно оживали старі рани, які так і не встигли зарубцюватися.

Можна собі лише уявити стан українця, якого невпинно намагалися принизити й ліквідувати.

У своїх спогадах Т. Бульба-Боровець пише, що Головна Команда УПА намагалася увійти в контакт з польськими підпільними організаціями та представництвом польського екзильного уряду з метою припинення українсько-польської ворожнечі та нормалізації відносин між УПА і АК. "Однак усі ці заходи були неуспішні, — констатує Т. Бульба-Боровець. — Шовіністичне польське підпілля далі вважало Західну Україну невід'ємною складовою Польщі і на жодні переговори з "українськими зрадниками Польщі" не хотіло дати своєї згоди. Вони називали УПА "бандою", яка бореться і буде боротися проти цілоти кордонів Польщі". (Бульба-Боровець Т. — Армія без держави. — Львів, 1993 р.)

Виключно нестерпні умови окупації та несприйняття УПА усіх окупантів спричинилися до кривавого конфлікту.

“ОКО ЗА ОКО”

...Весною 1943 року німці готували чергове відправлення молоді на роботу до Німеччини. До цієї акції було залучено українську поліцію, однак вона відмовилася допомагати німцям. За це у Здолбунові фашисти розстріляли поліцаїв: 12 чоловік розстріляли, а решту вивезли до Райху.

Цей інцидент дав поштовх до масового переходу частин української поліції у лави ОУН і УПА та посилення німецьких репресій супроти українців.

Обставини ускладнювалися тим, що в ряди поліції почали масово вступати поляки. З них дуже часто формувалися каральні експедиції, які роз'їжджали селами Волині й переслідували мирне українське населення. У монографії Ігоря Льюшина “Протистояння УПА і АК (Армії Крайової) в роки Другої світової війни” відзначається, що у квітні

“ОКО ЗА ОКО”

1943 року польські поліційні частини розташовувалися у багатьох районах, повітових містах, держмаєтках Волині.

Саме поляки дуже часто провокували виступи німців проти мирного українського населення.

У згаданій праці І. Льюшин констатує: “У квітні 1943 року тільки під час однієї акції на території Луцького району німці спалили 5 сіл: Костюхнівку, Вовчицьк, Яблоньку, Довжицю і Згорлівку. Поряд з німцями в ній брали участь також поляки. У квітні німці разом з польською шудполіцією двічі нападали на колонію Красний Сад у Горохівському районі. Було спалено 22 господарства і розстріляно близько 100 осіб. З метою ще більше спровокувати німців на українські виступи польські поліцаї підкидали в кожену хату “компрокат” — підсовували в піч, солому або якесь інше місце зброю та гранати. Так, на території Горохівського району злочинний погром німцями кількох українських сіл був наслідком, як казали, саме “польської провокації”. Особливо постраждали 10 квітня жителі села Княжого. Там було спалено 40 господарств. Німці мордували цілі родини.

грабували і палили, використовуючи попередньо складені поляками списки. Під час перебування в Горохові рейхскомісар Г. Кох відповідальність за німецьку акцію в с. Княжому цілком поклав на поляків. Відзначимо, що на рахунку польської поліції чимало знищених (цілком або частково) українських сіл, про що свідчать не лише оунівські документи, а й матеріали польського підпілля..."

Оскільки напередодні 60-ї річниці Волинської трагедії польська преса посилено мусує думку про безпідставність збройного опору українців, є потреба навести спогади безпосередніх свідків цих подій.

„Я, Василь Тифонович Олійник, народився, жив і живу в с. Миньківці Берегівської міської ради Дубенського району (колишнього Сербського району). У 1942 році мені було 14 років. Я пам'ятаю ті події, які відбувалися в той час, а також знаю про них з розповідей селян із навколишніх сіл. Часто на наші села робили „нальоти“ польські поліцаї, інколи разом з німцями, інколи без них. Так, на хуторі Дворище був фільварок, там була ферма корів. Разом з поляками приїхав ляндвірт забирати худобу. Вони забрали її, заарештували місцевого

мешканця Нечипора Костюка. По дорозі цей чоловік утік і був би втік, але заплутався у колючому дроті, там його і наздогнав польський поліцай і заковав багнетом.

Дуже часто поляки приїжджали поїздом до смт Смига, а звідти йшли й палили села. Так, навесні 1942 року вони палили хати в с. Шепетин. Стіжок (це Кременецький район), Андруга. Коли люди втікали під час пожежі, то поляки стріляли по цих людях. Так, у цьому ж році поляки вбили мешканця с. Андруга, двоюрідного дядька моєї дружини, разом з його сином. Цього дядька звали Тимко. У цьому ж році поляки вбили двох селян із с. Берези. (Василь Олійник, голова Дубенської „Просвіти“, газета „Волинь“, 4 квітня 2003 року).

„Я, Олександра Яківна Лубацька (дівооче прізвище — Павлунь), під час війни жила на хуторі Щасливому, що знаходиться на Млинівщині, нині Острівської сільської ради. Цей хутір був розташований недалеко від села Добрятин і тодішньої польської колонії „Панська Долина“. У 1943 році поляки цієї колонії організували боївку й вели боротьбу проти УПА, а також грабували навколишні села й хутори. Свої сім'ї вони відправили до міста. Щоб помститися

українцям, ця боївка в 1943 р. спалила наш хутір. Не спалили тільки польських хат (на хуторі жили й поляки), а також хати мого дідуся, бо там не було чоловіків, які могли б служити в УПА.

На нашому обійсті жила бабуся, дід по матері, дід по батькові. Моя мама боялася жити на хуторі, тому, забравши нас (дітей), перебралася жити в село Добрятин. Там ми в людей і жили, а вдень їздили на хутір, щоб виконувати сільськогосподарські роботи, бо мали ще деяку худобу. Узимку цього ж року, якраз на Варвари (17 грудня), моя сестра Катерина із сусідською дівчинкою пішли на хутір до бабусі й вирішили там заночувати. Під вечір на хутір прийшли озброєні поляки (5 чи 7 чоловік) і привели з собою двох чоловіків-українців, очевидно, вояків УПА. Завівши чоловіків до кімнати, поляки їх тут же розстріляли. Потім по черзі заводили дідусів і теж розстріляли їх. Після цього вони наказали бабусі, щоб та принесла їм сало. Коли вона принесла сало, то вони відвели бабуся до тієї ж кімнати й розстріляли її. Весь цей час сестра з подружкою сиділи на печі. Закінчивши розстріли, поляки принесли до кімнати солону й підпалили її. Навпроти печі було вікно в садок. Сестра з подружкою вистригнули в

садок, напівроздягнені, босоніж по снігу побігли в село, до якого було 3 кілометри.

Наступного дня наші "хлопці" (вояки УПА) саньми поїхали на хутір, з пожарища забрали розстріляні й обгорілі трупи, привезли їх у село, щоб по-людськи поховати. Під час цієї акції була перестрілка між поляками й упівцями, але жертв не було. Усе наше обійстя було спалено, а що можна було взяти — розграбовано. Ось така трагедія сталася на хуторі Щасливому". (Олександра Лубацька, мешканка м. Дубна, газета „Волинь” 2003 року).

„Ця подія відбулася на Поліссі в с. Друхів Березнівського району. Було жарке літо 1942 року, пора жнив. Німецька облава оточила село й почала забирати худобу (корів) у всіх мешканців села. Німці забрали всіх корів у селян. Проте мій батько, що трохи знав німецьку мову (був у німецькому полоні в роки Першої світової війни), для нашої сім'ї випросив свою корову. Німці селян не зачіпали, а тільки грабували їх.

Разом з німцями в цій акції брали участь і польські поліцаї. Один з них був місцевим мешканцем. Він і почав палити хати українських селян, причому палив хати тих селян, якими був незадоволений. Оскільки

ЧЕРВАНЬ Б.О.

БИТВА ЗА ВОЛИНЬ

Вояки УПА часів німецької окупації

"ОКО ЗА ОКО"

Вони боролися за свободу України

була велика спека, вітер, у селі згоріли понад 15 хат разом з хлівами.

Німці, забравши худобу, пішли із села, а цей поляк продовжував палити хати. Закінчивши цю брудну справу, він почав наздоганяти колону карателів. Але... не наздогнав. Коли він біг через цвинтар, то один з мешканців забив його кілком. Отож, як кажуть, "катюзі по заслугі". (*Артем Миронець, мешканець села Друхів, нині живе в Дубно, газета „Волинь”, 4 квітня 2003 року*).

Вичерпну хроніку польських злочинів супроти мирного українського населення подає Володимир Сергійчук у книжці „Трагедія Волині. Причини й перебіг польсько-українського конфлікту в роки Другої світової війни.” (*Київ: Українська Видавнича Спілка, 2003 р.*).

Останньою краплею, що переповнила чашу терпіння, стали події 17 березня 1943 року в селі Ремель, що на Рівненщині. Тут каральні загони СС не без допомоги польської поліції вчинили криваву розправу над мирним українським населенням. Було замордовано і розстріляно 615 ні в чому не винних селян. Вціліло лише 70 мешканців села. За свідченнями багатьох опитаних вдалося з'ясувати причини жахливого погрому. Виявилось, що „вина” українців

полягала в тому, що вони взяли до своїх сімей колишніх полонених радянської армії — східняків-українців.

До речі, не лише німці та АК відкрито виступали проти місцевого українського населення. У 1942 році на Полісся і Волинь вирушили спеціальні відділи червоних партизан, які були призначені для боротьби з німцями та УПА і в лавах яких було чимало польських комуністів.

Відплатні акції не забарилися. УПА вирішила деполонізувати Західну Україну, зокрема Волинь. Полякам було рекомендовано за 48 годин вибратися за Буг або Сян. З того часу й починається українсько-польська різанина на Волині.

Апогей протистояння припадає на липень 1943 року. Польські джерела зафіксували, що у цей час відбулося близько 300 антипольських акцій.

Більшість з них заторкнули насамперед Сарнський, Костопільський, Рівненський та Здолбунівський повіти. У червні відплатні акції відбувалися у Дубенському та Луцькому повітах. У липні-серпні перенеслися на Горохівський, Ковельський і Володимирський. У серпні — Любінський.

Це, без сумніву, свідчить про плановий характер дій українських націоналістів та їх намагання відтиснути поляків за історичні межі українсько-польського кордону. Зауважимо, відплатні акції УПА того часу не поширювалися на традиційні польські території.

Мотивація дій українських націоналістів з'ясована у листівці, яка в цей час широко поширювалася на Волині. Ось витяг з неї: "ПОЛЯКИ! Наближається вирішальна мить нинішньої війни, розпочатої загарбницькими Берліном і Москвою, яка ведеться задля уярмлення вільних народів.

У міру вичерпання сил обидвох загарбників організуються та зростають революційні сили уярмлених народів. Перше місце поміж народами центральної та східної Європи, уярмлених німецьким та московським імперіалізмами, посідають український та польський народи. Обидва вони зараз ведуть запеклу боротьбу з окупантами, обидва вони також готуються до воскресіння своїх національних держав.

Однакове становище, спільні вороги і спільні цілі, якими є власні державності, повинні б скерувати обидва народи, як, зрештою, й усі уярмлені народи, до спільної

боротьби в одних лавах супроти імперіалістичних загарбників. Прецінь цілком очевидно, що остаточного удару Берлінові та Москві зможуть завдати звияжні національні революції уярмлених цими імперіалізмами націй. Звідси логічним висновком є спільний фронт революційних уярмлених народів супроти імперіалізму під гаслом вільних національних держав.

Український народ завше був переконаний, що передумовою тривалого й незалежного державного існування обидвох народів, українського та польського, є обопільне порозуміння на платформі взаємного визнання. Ця умова є вислідом нашого спільного існування поміж двома могутніми державами — Німеччиною та Росією, котрі, з огляду на свою могутність та свій імперіалістичний характер, завше були ворогами сусідніх народів. А особливо вони завжди прагнули до уярмлення українського та польського народів. Варто також згадати, що здійснення цих планів полегшувала їм легковажно провокована ненависть поміж українською та польською націями. Москва й Берлін знаходили та знайдуть у майбутньому спільну мову, коли йтиметься про повалення польської чи української держави та про

поневолення обидвох народів. Цю істину добре спізнав польський народ під час поділів, а востаннє у 1939 році. На жаль, цієї істини не хочуть зрозуміти польські імперіалістичні кола. Дивним і незрозумілим є факт, що сьогодні, коли польський народ стогне у ярмі німецького нападника і коли Росія також планує нову окупацію Польщі, польські імперіалістичні керівники проголошують безжалісну війну українському народові, відмовляючи йому в праві на власне державне буття. Польські імперіалісти жодною мірою не можуть погодитися з незалежницькою боротьбою українського народу і у своїй сліпій ненависті до нього заходять так далеко, що стають спільниками найбільших ворогів Незалежної Польщі — російського та німецького імперіалізмів. Адже очевидно, що коли сьогодні провідники одного уярмленого народу закликають до боротьби з іншим уярмленим народом, у такий спосіб вони призводять до послаблення спільного фронту поневолених і самі стають на боці загарбників.

Але виглядає саме так, що ніщо інше, а тільки звичайна загарбницька хіть панування над іншими народами творить фундамент усєї політики польських провідників. Тому так швидко вони

віднаходять спільну мову з Берліном і Москвою, коли йдеться про знищення українського народу, і не бажають бачити того, що, оголосивши сьогодні війну українському народові, вони зводять на бездоріжжя свій власний народ і готують для нього катастрофу.

Чого прагнуть польські провідники?

На підставі різних їхніх видань ("Walka", "Nasza Ziemia Wschodnia", "Ziemia Wschodnie Rzeczypospolitej" та інших) можна ствердити, що тут йдеться про Західно - Українські Землі, які вони називають "Нашими Східними Землями". Однак при цьому дехто з них поширює це поняття також і на східні українські землі, аж до ріки Дніпро включно.

Усі ці терени, як вони вважають, мали б бути включені до польської держави. У такий спосіб польські імперіалісти хочуть силою поневолити 7 мільйонів українців Західної України, як це було перед 1939 роком, а поза тим усю Правобережну Україну. Зрозуміло, що йдеться про загарбництво, подібне до імперіалізму Москви чи Берліна.

На землях Західної України, не кажучи вже про Правобережну, живе у переважній більшості український народ. Кожен поляк знає, що незалежно від колоніальної

політики, яка тривала століттями, польським урядам не вдалося змінити обличчя цих земель. Тому смішно, коли ми сьогодні читаємо у польських виданнях про нові плани, спрямовані на знищення українського народу Західної України. Якщо цього не вдалося зробити упродовж кількох століть, то не вдасться і зараз. Українського характеру Західної України ніхто заперечити не може, бо ж тут у переважній більшості мешкає українське населення. Поляки творять незначну меншину, і то переважно у містах. Коли польські імперіалісти на підставі цього факту вимагають приєднання Західної України до Польщі, то це рівносильно, коли б ми претендували на усе Краківське воєводство через те, що там також мешкають українці.

Окрім того, польські провідні чинники забувають про те, що українська нація є нацією, котра століттями бореться за свою державність, і що особливо упродовж двох останніх десятиліть не вагалася провадити боротьбу за свою свободу з найстрашнішим більшовицьким ворогом. Німецькому окупантові український народ також оголосив безкомпромісну боротьбу, незважаючи на те, що Німеччина донедавна була найбільшою

військовою потугою світу. Як же польські імперіалісти можуть думати, що ми погодимося на нову польську неволю? Сподівання на "поштивий руський народець" уже не раз дорого коштували полякам, однак зараз вони можуть трагічно вплинути на долю Польщі.

40-мільйонний український народ бореться сьогодні супроти могутніх ворогів і, напевне, здужає захистити свою незалежність також і від польських імперіалістів.

Тим, хто не бажає повірити у цю істину, ми зможемо довести її на практиці. Українська нація поборюватиме усі спроби відірвати Західну Україну від решти українських земель, вважаючи ці спроби за імперіалістичні прагнення, яким відмовляється у праві на національне самовизначення.

Поляки!

Спільна доля, котра нас сьогодні пов'язала, і наша боротьба проти загарбництва Берліна і Москви за власну державу вимагають порозуміння обидвох народів. Українська нація завше готова до такого порозуміння. Ми не виношуємо ворожих планів щодо польського народу і не

хочемо й на палець польської землі. Ми визнаємо право кожного народу на самовизначення і на власну державу. Наше ставлення до польського народу засноване на приязні та бажанні співіснування.

На жаль, цієї нашої позиції не хочуть зрозуміти польські імперіалістичні провідники. Вони не визнають права української нації на власну державу, вони закликають польські маси до війни з українською нацією. Вони навіть використовують німецького окупанта з метою знищення української нації. Польські Sonderdienst, Bahnschutz, Biegenschaft, польські фольксдойчі допомагають німцям поневолювати український народ. Таким чином вони сприяють зміцненню Німеччини та полегшують їй терор також і супроти польського населення. Польські боївки на Холмщині, Підляшші, у Галичині, на Волині провокують німців до протиукраїнських акцій, стають німецьким знаряддям у боротьбі проти української нації. Якщо внаслідок цього доходить до взаємних сутичок між українським та польським населенням, німці задоволено потирають руки.

Уся ця робота польських імперіалістів, котрі втратили всяке почуття відповідальності, спричинена їхнім шовінізмом та глибокою ненавистю до українського народу. В результаті вона завдає шкоди обидвом народам. Тому треба з нею покінчити.

Поляки!

Українська нація, котра так само, як і ви, бореться за власну державу, прагне порозуміння з польською нацією та приятельського існування поруч одна одної вільних України й Польщі.

Водночас ми не допустимо, аби польські імперіалісти поневолили хоча б частину українських земель. Зокрема, у цю хвилину ми не будемо безкарно терпіти усі плани і терористичні акції польських імперіалістів, актив, керованих супроти життя та майна українських громадян.

Поляки, мешканці Східної України!

Ваші імперіалістичні вороги закликають вас до боротьби із українською нацією. Пам'ятайте, що ви живете поміж української більшості, а тому усяка спроба війни супроти української нації буде безрезультатна. Якщо ви послухаетесь імперіалістичних намов, ви тільки викличете кровопролиття, позаяк українська нація із усією рішучістю

боронитиме своє право на самовизначення та на власну державу.

Ми не хочемо нікого з вас поневолювати. На території української держави залишаться тільки ті з вас, хто добровільно засвідчить, що хоче зостатися. Ми гарантуємо їм цілковиту свободу, безпеку та рівні права, такі ж, як і в усіх громадян української національності.

Наше гасло: свобода народам і людині!

Хай живуть вільні національні держави українського та польського народів! До спільного фронту боротьби усіх поневолених народів!

Поневолені народи, єднайтеся у боротьбі супроти імперіалістів!

Смерть загарбникам!

(Переклад з польської мови. Опубліковано: Siwicki M. *Dzieje konfliktów polsko-ukraińskich*. — Warszawa, 1992. — Т. 2. — S. 169—173.)

Очевидно, що поляки не сиділи склавши руки.

Упродовж 1943 року на території Волині діяло понад 100 польських осередків самооборони. Зокрема, польські бази опору діяли в поселеннях Пшебраже Луцького повіту, Гута Степанська і Стара Гута Костопільського

повіту, Панська Долина Дубенського повіту, Засмики Ковельського повіту, Білин Володимирівського повіту та ін. Як відзначає І. Льюшин, більшість з них не витримували тиску УПА і були знищені. "Вистояти у боях проти українських збройних формувань вдалося тільки тим базам самооборони, які, по-перше, були багаточисельними і в них зосереджувалося інколи навіть по кілька тисяч осіб, по-друге, які отримали солідну матеріальну допомогу з боку командування АК у вигляді зброї, амуніції, а також добре вишколених військових, по-третє, які користувалися допомогою радянських партизанів (переважно у лісистих східних та північних районах Волині)".

Тільки наприкінці 1943 року натиск загонів УПА було призупинено.

Тут також слід згадати, що, шукаючи можливість помститися українцям, чимало поляків вступали до лав радянських партизанів. На Волині 7 тис. поляків перебувало у складі різних "червоних" партизанських груп. Це також підливало масла у вогонь, оскільки радянські війська вважалися ворогом №1 для бійців УПА та мирного українського населення, яке добре пам'ятало "перший" прихід радянської влади.

Із наближенням фронту мінялася військово-політична ситуація на Волині.

У січні-березні 1944 року поляки створили 27-му Волинську піхотну партизанську дивізію АК, яка разом з радянськими військами вела жорстоку боротьбу з УПА. За період січень-березень 1944 року польські партизани провели 17 боїв з підрозділами УПА. При цьому не обійшлося без значних втрат з боку мирного українського населення. У рапорті від 31 січня 1944 року член волинської Делегатури — підпільної польської структури, яка постійно інформувала польський уряд в Лондоні про події на Волині — подає такий звіт: "Польські партизанські загони організовують "наскоки" на українські села, виганяють з них українців, відбирають інвентар, а селища цілком спалюють. Тих українців, які не встигли втекти, застрелюють на місці, не роблячи винятку, здається, навіть для жінок і дітей. Доводиться чути, що партизанські загони проводять реквізиції навіть у поляків. Через це поширюються нарікання. А поляки говорять: "Грабували німці, українці, а зараз грабує наше військо". (І. Ільюшин, згадана праця.)

Загалом саме дії 27-ї Волинської піхотної партизанської дивізії АК, як і регулярних збройних формувань радянської армії, спричинилися до витіснення загонів УПА за межі західної Волині.

Якщо підсумувати цей кривавий "фактаж", то можна зробити кілька висновків.

1. Трагічні події на Волині мають безпосередній стосунок до всієї історії українсько-польських взаємин, зокрема намагань поляків силою зброї захопити українські етнічні землі та утвердити там польську державність.

2. Основною мотивацією для відплатних акцій було бажання української сторони звільнити територію Волині від окупаційних сил, серед яких поляки, зокрема Армія Крайова, вважали Волинь частиною Польщі.

3. Незважаючи на масштаби та кривавий характер протистояння, ОУН і УПА в тому часі не переносили визвольну боротьбу на територію, що традиційно вважалась польською.

Така "наша" правда.

ВИБАЧАТИСЯ?

У зв'язку з цим слід уважніше приглянутися до кроків Польщі щодо відзначення 60-ї річниці Волинської трагедії.

Скажімо, такі терміни, як "геноцид", "етнічні чистки", що їх часто використовує польська сторона, а подекуди окремі політичні кола в Україні, є неприйнятними, оскільки не відповідають суті конфлікту та міжнародним визначенням цих понять.

Не можна погодитися з тим, щоб розглядати Волинські події виключно у вузьких історичних рамках 1943—1944 рр., без врахування протиріч, що мали місце протягом усієї історії відносин між двома народами, зокрема депортації українців Холмщини, Підляшшя, Надсяння та Лемківщини, а також операції "Вісла".

Не слід конфлікт зводити лише у площину протистояння між українськими формуваннями та польським населенням. Під час Другої світової війни на території

ВИБАЧАТИСЯ?

Волині діяла значна кількість воєнізованих формувань різного походження: німецькі, угорські, радянські окупанти, "блукаючі групи" мародерського спрямування. Потрібно також враховувати провокаційну діяльність "спеціальних груп і загонів НКВС". Сьогодні практично неможливо встановити справжніх винуватців пограбування чи знищення конкретного населеного пункту.

Зрозуміло, що примиренню сторін надзвичайно шкодить антиукраїнська істерія, що її нагнітають окремі політичні середовища у Польщі. Прикладом може слугувати видання польською стороною двотомника Владислава та Єви Семашків "Геноцид польського населення, здійснений українськими націоналістами на Волині у 1939—1945 рр." Ця книга розрахована на широку читацьку аудиторію, зокрема молодь, і рекомендована до вивчення у навчальних закладах Польщі.

Очевидно, що для української сторони є неприйнятною заява міністра закордонних справ Польщі Влодзіміжа Цімошевича, що визнання воїнів ОУН і УПА в Україні було б сприйняте у Польщі "як глибока несправедливість". Цікаво, яка б була його і польського суспільства реакція, якщо б Україна виступила з подібною заявою щодо Армії Крайової чи інших польських

підпільних формацій, що воювали в часи Другої світової війни з окупантами Польщі?

Зі свого боку, Україна має, врешті, розв'язати проблему ОУН і УПА. У даній ситуації йдеться про безумовне державне визнання цих та інших українських збройних формувань, що під час Другої світової війни боролися за незалежність України.

Відзначення Волинських подій має привернути увагу до цієї теми широке коло українських науковців, які внаслідок різних обставин не приділяли цій проблемі належної уваги. У результаті згадана тема майже не відома широкому загалові наших громадян, особливо на сході і півдні України. Це також ускладнює процес адекватного сприйняття польських "ініціатив".

Насамкінець про вибачення. Очевидно, що українці не мають підстав вибачатися перед поляками за Волинь. Зрештою, будь-яке вибачення не загоїть рани і не розв'яже цієї пекучої як для українців, так і поляків проблеми. Напрошується один висновок: ми маємо сприйняти історичну правду такою, якою вона є. Це рано чи пізно, але обов'язково сприятиме порозумінню та тісній співпраці між двома державами.

ЕПІЛОГ

Спільна заява Президента України і Президента Республіки Польща "Про примирення — в 60-ту річницю трагічних подій на Волині"

Зважаючи на стратегічний характер партнерства між двома державами, виходячи із загальноєвропейських демократичних цінностей та ідеалів, прагнучи зробити спільний внесок у розбудову нової об'єднаної Європи, керуючись положеннями ухваленої у травні 1997 року Спільної заяви "До порозуміння і єднання", Україна і Польща не забувають про складні та болючі моменти спільного минулого.

Багатомісячна історія українсько-польських відносин знає багато світлих сторінок і чимало трагічних подій, які перешкоджали мирному співіснуванню обох народів.

У пам'яті українців і поляків роз'ятреною раною ще залишається трагедія, яка сталася

у 1943—1944 роках на Волині, Холмщині, Східній Галичині. Її образ пов'язаний з надзвичайно болісними долями повоєнного покоління обох народів.

З існуючої в той час ненависті, упереджень, соціальних та економічних проблем, помилкових ідеологій, політичних гріхів і застарілих образ вилилася страшна трагедія, яка поглинула життя десятків тисяч людей, перетворила на попелища села, храми і пам'ятники, принесла неувяленні страж-дання, посіяла глибокий біль та недовіру.

Ми не можемо змінити цієї історії, ані її заперечити. Не можемо її замовчати, ані виправдати. Натомість ми повинні знайти в собі відвагу сприйняти правду, щоб злочин назвати злочином, оскільки лише на повазі до правди можна будувати майбутнє.

Керуючись переконанням, що добросусідським українсько-польським відносинам не зашкодить оприлюднення навіть найбільш болючих фактів з нашого минулого, пам'ятаючи трагічні події на Волині, Холмщині, Східній Галичині, від імені українського і польського народів Президенти України і Республіки Польща:

— віддають найглибшу шану жертвам кривавих братовбивчих конфліктів, а також висловлюють співчуття їхнім родинам;

— поділяючи біль родин жертв, вважають за необхідне продовжити спільний пошук історичної істини про трагедію на Волині і здійснення публічного морального засудження виконавців злочинів, вчинених проти українського і польського народів;

— рішуче і однозначно засуджують злочини, вчинені у минулому проти наших народів, висловлюючи глибоке переконання, що жодна ідеологія, жодні політичні інтереси і рахунки за кривди з попередніх десятиліть не можуть бути виправданням злочинів, застосовування принципу колективної відповідальності, а також помсти у відносинах між народами;

— засуджують дії, які призвели до злочинів і вигнання українського і польського цивільного населення під час Другої світової війни. Великих жертв зазнали обидва народи. Особливо трагічною виявилася доля польського населення на Волині в 1943—1944 роках;

— підтримують заклик Іоанна Павла II до українського і польського народів:

“Настав час звільнитися від болісного минулого!.. Нехай прощення — дароване й отримане — розіллється, немов цілющий бальзам, у кожному серці. Нехай завдяки очищенню історичної пам'яті усі будуть готові поставити вище те, що об'єднує, а не те, що

ЧЕРВАК Б.О. БИТВА ЗА ВОЛИНЬ

розділяє, щоб разом будувати майбутнє, засноване на взаємній повазі, на братерській співпраці та істинній солідарності”.

Схиляючи голови перед жертвами злодіянь та всіх трагічних подій, що мали місце в спільній історії, ми висловлюємо переконання, що взаємне прощення буде першим кроком до повного примирення молодих поколінь українців і поляків, які повністю увільняться від упереджень трагічного минулого. Ми глибоко цінуємо і поділяємо кожне слово, яким прощають, і слово, яким просять прощення, коли воно йде від душі.

Ми вважаємо, що конфлікти минулого не можуть перекреслити те, що протягом століть поєднує Україну і Польщу. З цього місця, трагічно вписаного в історію обох народів, ми звертаємося із закликом зробити ще тіснішими зв'язки, які нас поєднують, усвідомлюючи, що кожен, хто ці зв'язки намагається розірвати, діє не тільки проти іншого народу, але також і проти власного.

Сьогодні ми знаходимося ближче до правди, ближче один до одного —разом у об'єднаній Європі.

*Леонід Кучма Александер Квасневський
с.Павлівка, Україна
(Волинська обл.)
11 липня 2003 року*

ЕПІЛОГ

**Заява з нагоди
60-ї річниці волинської трагедії**

60-та річниця трагедії польського населення на Волині і в Галичині періоду німецької окупації схиляє до роздумів про минуле і майбутнє польсько-українського сусідства. Трагедії поляків, яких вбивали і виганяли з місць їхнього проживання збройні формування українців, супроводжували рівно ж страждання українського мирного населення — жертв польських збройних акцій. Ці події були трагедією для обох наших народів.

Вбитим та загиблим на Волині і Галичині належить пошана і пам'ять. Схиляємо голови перед невинними жертвами. Не може бути виправдання терору, насильству і жорстокості. Правда про ті драматичні роки є болючою для всіх. Однак поляки і українці повинні її пізнавати.

Правда, хоч і найсумніша, є необхідною для побудови тривалого порозуміння. Болючий досвід повинен бути для нас також джерелом роздумів про те, що ненависть і конфлікти між ними використовували наші супротивники, а ми завжди на цьому втрачали.

В історії Європи є багато прикладів національної ворожнечі, війн, крові, жорстокості. Але одночасно є приклади

ЧЕРВАК Б.О. БИТВА ЗА ВОЛИНЬ

поєднання і порозуміння народів, які хотіли та змогли подолати навіть найскладніше минуле. Моральним обов'язком тих, совість яких і надалі зворушує трагедія 60-річної давнини, є заклик до поєднання наших народів в ім'я майбутнього, в ім'я спільної мети. Нехай вміння вибачити стане фундаментом кращого майбутнього, добросусідства і українсько-польської дружби.

*Київ, Верховна Рада України
10 липня 2003 року*

ЗАЯВА Громадського оргкомітету "Волинь — українська земля! ОУН і УПА — наші герої!"

Тривалий час в Україні та Польщі дискутують щодо причин та наслідків подій на Волині у 1943 році. Зокрема, йдеться про збройне протистояння між українцями і поляками під час Другої світової війни, в результаті якого загинула велика кількість мирного населення.

Очевидно, що лише об'єктивна оцінка цих історичних подій матиме вплив на подальші стосунки між Україною і Польщею,

ЕПІЛОГ

які сьогодні відзначаються справжнім партнерством.

Усвідомлюючи важливість подальшого зміцнення добросусідських взаємин з Польщею, ми — представники українських громадських організацій і партій — вважаємо за необхідне заявити.

1. Під час Другої світової війни формування української самооборони на Волині, а згодом і військові з'єднання ОУН і УПА збройно боролися проти усіх окупантів, в тому числі й проти окупаційної Армії Крайової, що діяла на Волині за наказами польського еміграційного уряду в Лондоні, який і надалі вважав цю прадавню українську територію складовою частиною II Речі Посполитої.

2. Це була священна і законна боротьба, адже її мета — побудова Української Самостійної Соборної Держави на українських етнічних територіях.

3. Ми рішуче засуджуємо позицію окремих польських державних і політичних діячів, які формують образ ОУН і УПА як сили, що начебто проводила "етнічні чистки". В дійсності ж українці вели справедливу визвольну боротьбу на своїй землі, а подібні заяви з польського боку не мають під собою жодного історичного, правового і політичного підґрунтя. Такі заяви

лише ускладнюють і без того не простий діалог стосовно Волинських подій та можуть суттєво погіршити взаємини між двома країнами.

4. Усвідомлюючи необхідність збереження добросусідських відносин з Польщею, ми закликаємо польських державних і громадських діячів, політиків не втручатися у внутрішні справи України. Зокрема, йдеться про оцінку діяльності ОУН і УПА. Це наші герої, і ми не допустимо паплюження їхньої світлої пам'яті!

5. Ми не сприймаємо будь-яких форм вибачення за нібито скоєні "злочини", бо ОУН і УПА протидіяли озброєним польським шовіністичним угрупованням на Волині. Україна не може вибачитися перед Польщею ще й тому, що сьогоднішні уряди як України, так і Польщі не мають ні юридичного, ні морального права розглядати питання взаємної відповідальності, оскільки на той час Україна не мала своєї державності, а лише виборювала незалежність, тоді як Польща являлася її колонізатором. Це питання має дискутуватися лише в наукових колах, а державні органи України і Польщі мали б забезпечити рівнозначне вшанування пам'яті жертв тих подій.

Київ, 2 липня 2003 року

**Відступати не можна —
позаду Волинь**

Не правда, що битва за Волинь, яку вели ОУН і УПА у 1943 році проти польських окупантів, завершилася.

Останнє повідомлення з "лінії фронту" надійшло від прес-служби Української народної партії (Рух Костенка). Зокрема, стало відомо, що у Варшаві українські та польські парламентарії дійшли згоди щодо спільної заяви у зв'язку з 60-ю річницею так званої Волинської трагедії. Прес-служба УНП подає фрагмент речення, яким починається документ: "...напередодні 60-ї річниці трагічної для обох наших народів екстермінації, жертвами якої стало цивільне польське населення Волині та Галичини, де постраждало рівно ж мирне українське населення..."

Коментуючи цей пасаж, народний депутат України Василь Червоний заявив, що така констатація "не відповідає історичній правді й визначенню національно-визвольної боротьби кожного народу на своїй етнічній території проти окупантів за свободу і незалежність як справедливої і законної боротьби. Заява в такій редакції буде принизливою для України та борців за її незалежність", — наголосив народний депутат.

Для характеристики дій українських націоналістів, а саме вони у 1943 році вели на Волині збройну боротьбу з усіма окупантами, в тому числі й з поляками, у згаданому документі вживається слово "екстермінація". Цей термін має чітке тлумачення. "Екстермінація" — це винищення, масове вбивство людей, злочин проти людства, метою яких є цілковите знищення певної групи людей через їхню расу, національність та віросповідання. Як правило, термін "екстермінація" вживається до означення дій загарбників, окупантів, якими на той час були більшовики, німці та поляки. У жодному випадку його не можна використовувати при означенні боротьби ОУН і УПА чи українців, які на своїй етнічній території боролися за власну державу.

Не відомо, хто автор такого формулювання. Хочеться вірити, що українська сторона до нього не причетна. Принаймні, як повідомляло УНІАН, член нашої делегації народний депутат України Микола Жулинський послідовно виступав проти намагання поляків кваліфікувати дії ОУН і УПА як "етнічні чистки".

Про те, що саме поляки всіляко намагаються зневажати боротьбу українців за свою державу, свідчать не лише наміри вимагати від українців "вибачення" та

заклики не визнавати ОУН і УПА, а й виставка "Поляки—українці 1939—1947", що нещодавно відкрилася у Києві.

Очевидно, що кожен відвідувач виставки має право на власні судження. Висновки ж польської сторони зафіксовані у буклеті, який роздається усім, хто бажає, і де відзначається: "УПА під час антипольської акції стреміла до усунення польського населення з території, яку УПА вважала за корінні українські землі. Це спричинило знищення сотні польських сіл. Багато істориків вважає, що метою діяльності української партизанки було знищити польську етнічну групу на цих теренах. Сьогодні окреслимо це — геноцидом". Ось так, героїчна боротьба за національну честь кваліфікується як геноцид.

Чи мають право поляки на такі висновки? Може, й мають.

Але ніхто не позбавив українців права відстоювати свою історичну правду, власну історичну пам'ять та гідність Української держави. Про це мають пам'ятати усі, особливо поляки, які не забули 1943 рік...

Тим часом волинські події деференціюють український політикум на два табори. Одні вже встигли "вибачитися" перед поляками, чим зайвий раз засвідчили, що хохляцтво — наша національна хвороба.

ЧЕРВАК Б.О. БИТВА ЗА ВОЛИНЬ

Інші спокійно, але послідовно “не дають нікому сплямити честь і гідність української нації”. Радує, що останніх більше. Про це свідчать акції “Польща — покайся!”, які проходять на Волині і мають масовий характер.

“Смерть ляхам, смерть! Смерть московсько-жидівській комуні!” Так співали українці 60 років тому. І не треба їх звинувачувати у ксенофобії. Це був відчайдушний виклик усім окупантам. Так “Сіромаха” перероджується у “Гонту”.

Битва за Волинь триває.

*Богдан Червак,
“Українське слово”, ч. 26, 2003 р.*

Волинь як Рубікон

Битва за Волинь продовжується. Саме такий висновок можна зробити за підсумками відзначення в Україні та Польщі чергової річниці так званої Волинської трагедії.

Сталося те, що сталося. Спочатку Верховна Рада України та сейм Польщі ухвалили спільну заяву з нагоди 60-ї річниці Волинської трагедії. Згодом у селі Павлівка (Волинська обл.) президенти України та Польщі Леонід Кучма і Олександр Квасневський виголосили спільну заяву “Про

ЕПІЛОГ

примирення в — 60-ту річницю трагічних подій на Волині”.

На перший погляд, поставлено крапку в справі, яка півроку перебувала в епіцентрі політичного життя українців і поляків.

Але це на перший погляд...

Насправді, міждержавне відзначення Волинських подій поставило безліч додаткових питань, відповіді на які, рано чи пізно, таки доведеться давати. Про це свідчать ухвалені документи, дискусії довкола них і головне — важкий тягар в серцях мільйонів українців, які не втратили почуття національної гідності.

Як відомо, під “прицілом” відзначень опинилися насамперед українські націоналісти, зокрема формування ОУН і УПА, які у 1943 році вели національно-визвольну боротьбу з окупантами, зокрема польською Армією Крайовою. Довший час польська сторона домагалася внести у текст спільної заяви твердження про причетність українських формувань до “злочинів”, “етнічних чисток”, “екстермінації” тощо. У кінцевому варіанті заяви цих звинувачень немає. Однак зміст заяви неприйнятний в цілому, оскільки не відповідає історичній правді. Із тексту випливає, що трагедію поляків спричинили “збройні формування українців”, які “вбивали і виганяли поляків з

мість їхнього проживання". Натомість збройні виступи поляків трактуються як відплатні акції.

Усе поставлено з ніг на голову. Адже історична правда полягає в протилежному: українці на Волині вели справедливу боротьбу проти АК як окупаційної сили, внаслідок чого постраждало українське і польське мирне населення. Щоб пересвідчитись у цьому, не треба довго сидіти у архівах. Треба завітати у будь-яке волинське село й спробувати переконати людей у протилежному.

Очевидно, що у цьому контексті наполягання авторів заяви на "вмінні вибачити", що має стати "фундаментом кращого майбутнього добросусідства і українсько-польської дружби", виглядає як наруга над національними почуттями українців.

В ім'я справедливості треба сказати, що принизливий для України текст заяви підтримали не всі, а лише 227 депутатів. Аналіз поіменного голосування за Проект Постанови про українсько-польську заяву у зв'язку з 60-ю річницею Волинської трагедії свідчить, що лише пропрезидентські фракції беззастережно підтримали її зміст.

Окрему, але послідовну позицію зайняли комуністи, які не взяли участі у голосуванні

та звинуватили ОУН у всіх можливих гріхах. Це ще один урок для деяких патріотів-маргіналів, які переконують нас, що "ліві стали українськими". Горбатого виправить могила.

Увійде в історію село Павлівка, що на Волині. І не тому, що тут 60 років тому лилася кров. А тому, що тут словом "злочин" названо священне право кожної нації із зброєю в руках боротися за власну державу.

Відзначення річниці Волинських подій стало Рубіконом для наших політиків. Не всі відважилися його переступити. Але було й чимало таких, хто цього разу випрямив хребет.

Ось фрагменти окремих виступів.

Юлія Тимошенко (БЮТ): "Я питаю, перед ким ми маємо сьогодні вибачитися? Ми що, колись захоплювали або окупували польську землю? Ми ніколи цього в історії не робили. І я не думаю, що українці мають вибачитися за те, що вони взагалі існують на цьому світі".

Леонід Кравчук (СДПУ(о)): "Я наголошую, ми не можемо приймати заяву, яка б принизила гідність України. І це торкається не лише націонал-патріотів, це торкається всіх українців, якщо вони справді українці". (Л.Кравчук єдиний з фракції соціал-демократів, хто не взяв участі у голосуванні).

ЧЕРВАК Б.О. БИТВА ЗА ВОЛИНЬ

Василь Червоний ("Наша Україна"): "Ні для кого не секрет, що в 1943 році поляки не стали на бік поневоленого українського народу, вони не провели у 43-му році жодного бою на Волині з німецькими окупантами, в той час коли на Волині було проведено з німцями понад тисячу боїв з боку УПА".

Юрій Соломатін (КПУ): "Вина та відповідальність за масове знищення польського та українського мирного населення на Волині у роки війни повністю лягає на політичну організацію ОУН та керовану нею УПА".

Віктор Юценко ("Наша Україна"): "Ми повинні виходити з того, що нам не треба втратити партнерство з польською стороною. З другої сторони, нам треба віддати повну шану тим людям, які є жертвами у цьому інциденті".

...Помиляються ті, хто думає, що 11 липня 2003 року перегорнуто ще одну сторінку нашої історії. На жаль, вона ще залишатиметься відкритою. Її буде перегорнуто лише тоді, коли навчимося відстоювати честь нації так, як це робили українські націоналісти у 1943 році на Волині.

*Богдан Червак,
"Українське слово", ч. 28, 2003 р.*